

Љубиша Р. Митровић

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ:
РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ
У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ,
МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА
РЕПРОДУКЦИЈА**

Ниш,
2014

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ЦЕНТАР ЗА СОЦИОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА
ЦЕНТАР ЗА НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКИ РАД
САНУ УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ
ОДСЕК ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Приредио и предговор написао
др Љубиша Митровић,
професор емеритус

Ниш,
2014

Филозофски факултет - Центар за социолошка истраживања
Центар за научноистраживачки рад САНУ Универзитета у Нишу
Одсек друштвених наука

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ, књига 4
РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ,
МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

Приредио:

др Љубиша Митровић, професор емеритус

Програмски одбор Научног симпозијума:

Академик Владисав Стефановић, председник,

управник Центра за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу

Академик Љубиша Ракић, потпредседник САНУ

Академик Драган Шкорић, САНУ, председник Одбора за проучавање села, Београд

Академик Драгослав Маринковић, САНУ, почасни председник Националног

комитета за биоетику

Проф. др Драган Жунић, редовни професор Факултета уметности, Ниш

Проф. др Љубиша Митровић, професор емеритус Универзитета у Нишу

Др Мирјана Рашевић, директор Института друштвених наука, Београд

Проф. др Драгана Захаријевски, редовни професор Универзитета у Нишу, управник

Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу

Проф. др Драгољуб Ђорђевић, редовни професор Универзитета у Нишу

Проф. др Ђура Стевановић, директор Завода за проучавање села, Београд

Проф. др Петар Голубовић, редовни професор Универзитета у Нишу, у пензији

Др Сузана Марковић, доцент Универзитета у Нишу

Рецензенти:

академик Владислав Стефановић

Проф. др Петар Голубовић

Проф. др Драгана Стјепановић Захаријевски

Секретар Одбора: Светлана Станојевић, секретар у Центру

Издавач:

Центар за социолошка истраживања, Филозофски факултет Ниш

Центар за научноистраживачки рад, САНУ и Универзитета у Нишу

За издавача:

проф. др Горан Максимовић

академик Владислав Стефановић

Лектор: Проф. др Недељко Богдановић

УДК: Јелена Јовановић

Превод резимеа на енглески: Доц. др Владан Павловић

Техничка припрема: Биљана Продовић Милојковић

Штампа: "SCERO PRINT" Ниш

Тираж: 150 примерака

ISBN 978-86-7379-361-0

РЕГИОНАЛНЕ РАЗЛИКЕ У ОБРАЗОВАЊУ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА СРБИЈЕ*

Резиме

Концепти хуманог и одрживог развоја имплицирају знање и образовање као темељне тачке друштвене укључености, смањеног ризика од сиромаштва и као битне претпоставке животног стандарда. У развојним стратегијама, важно место припада образовној структури становништва, са посебном пажњом на удео лица са вишим или високим нивоом образовања.

Регионална неуједначеност у Србији се манифестује издвајањем Београдског региона, услед највеће заступљености становништва са повољнијим образовним карактеристикама. Према пописним подацима 2011. године, у Регион југоисточне Србије удели лица са вишим или високим нивоом образовања, као и компјутерски писмених, били су око два пута мањи у односу на Београдски регион. Мада је неповољнија образовна структура становништва југоситочне Србије значајним делом последица наглашеније разлике у случају становништва старости 65 или више година, она јесте и одлика млађих генерација. Регионална разлика у образовању дотиче становнике оба пола. Ипак, позиција женског становништва Регион југоисточне Србије, је неповољнија како у односу на мушко становништво овог региона, тако и у односу на жене Београдског региона.

Постоји низ друштвених, економских и демографских фактора, релевантних са становишта регионалног развоја. У том смислу, намеће се став да је економски развој важан подстицајан корак, између осталог, и ка позитивним променама у погледу образовне структуре млађих генерација овог региона.

Кључне речи: развој, ниво образовања, компјутерска писменост, регионалне диспорције, Регион југоисточне Србије, родне специфичности.

Када се говори о образовању и развоју, постоји мноштво аспеката и различитост приступа у оквиру којих је могуће анализирати њихову међусобну везу. Сложеност овог односа постоји са становишта утицаја образовања на развој друштва, али и са становишта образовања као продукта друштвених, историјских и културних услова на макро нивоу. Поред тога, о важности образовања се може говорити с обзиром на бенефите из угла појединца, а коначни образовни исход процењивати у оквирима утицаја

---

⁴⁷ ankica.sobot@gmail.com

*Текст је резултат рада на пројекту „Истраживање демографских феномена у функцији јавних политика у Србији“ (47006), финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА

социо-економских, културолошких и других особености које потичу из његовог непосредног окружења.

Образовна структура становништва Србије током друге половине двадесетог века обележена је квалитативним промена које су се одвијале у смеру готово потпуног обухвата основним, експанзијом средњег и ширењем терцијарног образовања (Шобот, 2010). Друштвени услови који су обележили социјалистички друштвени поредак, као и друштено вредновање образовања подстакли су трансформацију образовне структуре становништва, од оне која се одликовала високим уделитема лица са нижим нивоима образовања ка оној која је означила преовлађујућу заступљеност школованог, стручног и професионалног кадра са средњим и високим нивоом образовања.

Међутим, и на почетку прве деценије 21. века уочава се потреба за даљим унапређивањем образовних карактеристика становништва Србије. С обзиром на удео лица са терцијарним нивоом образовања међу становништвом старости 25–34 године (13%), Србија је била блиска бившим социјалистичким државама (Мађарској, Пољској, Словачкој и Чешкој), као и Аустрији, Португалији и Италији, где су удели износили између 15 и 11% (Станковић, 2006). Међутим, постојале су државе у којима је заступљеност била око два и чак близу три пута већа, а међу њима су биле две јужноевропске земље – Грчка (24%) и Шпанија (36%). Отуда, компаративна анализа указује на то да унапређивање образовне структуре становништва Србије, имплицира већу заступљеност лица која су стекла терцијарни ниво образовања.

Највиши постигнути степен школске спремности је само један сегмент образовних карактеристика становништва, и он је фокусна тачка анализе која следи. Увид у заступљеност лица одређеног образовног нивоа јесте основа особености људских ресурса. Поседовање формалног образовања је први корак у стицању знања и вештина, које у одређеној мери формира понуду радне снаге, представља основу евентуалног даљег образовања и стручног усавршавања. Поред тога, структура становништва према највишем постигнутом нивоу образовања релевантна је са становишта неких других важних друштвених тема, као што су социјална сигурност, сиромаштво, распрострањеност одређеног система вредности. Отуда се заступљености лица одређеног образовног нивоа може посматрати као претпоставка ширења и прихваћености демократских начела, као и развоја ка држави благостања.

Зашто анализа образовне структуре и зашто регионалне разлике?

Намера овог рада јесте да се укаже на регионалне разлике у погледу основних образовних карактеристика становништва Србије, уочених анализом података најновијег Пописа становништва, спроведеног 2011. године. Регионалне диспропорције у образовној структури становништва сматрају се

негативнима не само из угла одређеног региона, већ и са становишта развоја друштва у целини. Овај полазни став своју основу има у концепту развоја друштва и у важности образовања за индивидуални и друштвени развој.

Принципима одрживог развоја, постављеним у *Националној стратегији одрживог развоја Републике Србије*, директно се инсистира на значају знања и образовања као темељним тачкама друштвеног развоја, као и на подстицању пуне друштвене укључености и на борби против маргинализације и сиромаштва (Надић, 2011). Поред тога, као посебна питања друштвене димензије и као важни предуслови одрживости развоја издвојене јесу политика једнаких могућности и политика уравнотеженог регионалног и локалног развоја (Влада Републике Србије, 2008: 42–73).

Експлицитна важност образовања, значи употребу знања у функцији економског развоја, запосленост висококвалитетне радне снаге, а између осталог, подразумева и већу могућност да се постигне висок животни стандард (Надић, 2011: 216). У тим оквирима, образовање значи и већу социјалну сигурност и мањи ризик од сиромаштва и социјалне искључености. Међу стратешким циљевима у области регионалног и локалног развоја налази се и ублажавање неравномерности, како између региона, тако и унутар њих. Управо могућност остваривања овог циља може се повезати са особеностима образовне структуре становништва на подручју одређеног региона, односно са међурегионалним и унутаррегионалним диспропорцијама у том погледу.

Образовање представља једну од три основне компоненте индекса хуманог развоја, композитног показатеља нивоа развијености којим се у центар посматрања ставља појединац, а критеријуми постигнутог развоја постављају се у односу на могућност реализације индивидуалних потенцијала, наглашавањем важности могућности избора, а у функцији достизања што квалитетнијих услова и што вишег стандарда живота (Јакопин и Тонтић, ур. 2006: 3–9). Како би се дошло до што реалније слике достигнутог степена развијености, врши се и прилагођавање промењеним условима у оквиру којих већу важност могу да имају неки нови индикатори. Промене у том смислу десиле су се у случају сагледавања образовања. Уместо првобитног мерења које је укључивало ниво писмености одраслог становништва и обухваћеност основним, средњим и високим школством, у индексу хуманог развоја Србије за 2010. коришћени су нови показатељи. Постигнућа у сфери образовања мерена су израчунавањем просечне године образовања одраслих и очекиваног школовања деце која полазе у школу, као индикатори који имају већу дискриминаторну снагу у компаративном прегледу. Висок ниво писмености и обухваћеност образовним процесом на различитим нивоима у већини европских држава, учинили су да раније

СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА

коришћени индикатори не пружају довољно сазнања о образовању становништва као димензији развоја⁴⁸.

У концептуалном оквиру једног новијег истраживања хуманог развоја Србије кључном одредницом се сматра друштвена укљученост, схваћена „и као процес и као циљ опште развојне политике“ путем које треба да се успостави „равнотежа између економског раста и социјалне правде“ (Цвејић, Бабовић и Пудар, 2011: 15). Социјална укљученост означава предуслов остваривања права, као и могућност избора и развоја сопствених потенцијала како би се остварили услови за „најнижи прихватљиви“ животни стандард (Оп.цит: 19). Битна претпоставка социјалне укључености јесте образовање које је потребно унапређивати у квалитативном смислу, ради постизања компетативности на тржишту рада, а скренута је и пажња на обухват становништва које стиче основно и средње образовање, односно на проблем одустајања од школовања (Оп.цит: 127–128).

Такође, развој базиран на људским потенцијалима и на знању као једном од кључних ресурса, подразумева професионална знања стечена на високошколским установама. У извештају о развоју Србије 2010. године међу индикаторима даљег развоја и постављеним циљевима за наредну декаду, налази се заступљеност млађе средовечног становништва које је стекло високо образовање (Министарство финансија, 2011). Неповољност Србије налази се у чињеници да је, према подацима из Анкете о радној снази, 2009. године 19,2% старих 30–34 године имало високо образовање, што је било значајно ниже у поређењу са Европском унијом (32,3%).

Поред образовања као димензије социјалне укључености⁴⁹, равномеран регионални развој такође представља један од друштвених изазова. О његовој важности говори и то да је дефинисан као један од националних приоритета на путу Србије ка успостављању одрживог развоја⁵⁰. Снажно наглашена регионална неједнакост у погледу економске развијености сматра се видом економске искључености, при чему треба имати у виду да је „Србија земља са најизраженијим регионалним неједнакостима у Европи“, испољеним кроз диспропорционалност између, на једној страни, подручја на северу Србије и, на другој страни, неразвијених региона на југу, истоку и западу Србије (Цвејић, Бабовић и Пудар, 2011: 38).

⁴⁸ http://www.mc.rs/upload/documents/NAJAVE/2010/5-11-10-Global-HDR_Serbia_2010-SRP.pdf, преузето 05.06.2012.

⁴⁹ У Извештају о развоју Србије 2010. године указано је да се на нивоу ЕУ у циљу мерења социјалне искључености користе Лекен индикатора који „рефлектују стање у четири основне димензије (финансијско сиромаштво, запосленост, образовање и здравство)“. (Министарство финансија Владе републике Србије:2011:155).

⁵⁰ Влада Републике Србије, 2010, *Србија на свом путу*, <http://www.odrzivi-razvoj.gov.rs/uploads/documents/Srbija-na-svom-putu-ka-odrzivom-drustvu.pdf>, стр. 3.

Узроци неравномерног регионалног развоја су бројни и то је посебна тема која превазилази оквир овог рада. Фокус на разлике у образовној структури становништва не значи издвајање образовања као фактора регионалних диспропорционалности, чија је условљеност много сложенија. Такође, није реч ни о томе да се регионалне и унутаррегионалне разлике у нивоу образовања становништва представе као последица неједнаког економског развоја. Регионалне специфичности у образовној структури становништва пружају увид у сегмент који је важан са становишта концепта хуманог развоја и његове уједначености у регионалним оквирима.

Ниво образовања – регионална и унутаррегионална дистрибуција становништва

У сва четири посматрана региона забележени су највећи удели лица са средњим нивоом образовања (табела 1). У Београдском региону и у Војводини апсолутна већина становништва имала је средњу школску спрему као највиши постигнути образовни ниво⁵¹, док то није био случај у региону Шумадије и западне Србије, као и у Региону јужне и источне Србије.

Табела 1. *Образовна структура становништва – региони, Република Србија, 2011.*

	Без школске спреме	Непотпуно основно	Основно	Средње	Више и високо
	Становништво старо 15 или више година				
РЕПУБЛИКА СРБИЈА*	2.7	11.0	20.8	48.9	16.2
Београдски регион	1.2	4.1	13.9	52.5	27.8
регион Војводине	2.3	10.7	21.7	50.9	14.1
регион Шумадије и западне Србије	3.8	15.0	23.3	45.0	12.5

⁵¹ Пописни подаци о нивоу образовања односе се на највише завршену школу (РЗСС, 2013), па школска спрема становништва представља стање које је добијено у том тренутку, а подаци о постигнутом нивоу образовања се односе на становништво старости 15 или више година. У том смислу, лица која су наставила школовање након завршетка средње школе, припадају групи становништва која има средњи ниво образовања, као (до тад) највише завршени степен школске спреме.

*Подаци Пописа становништва и домаћинстава Републике Србије исказивани су према административно-територијалној подели Републике Србије, важећој на дан 1. јула 2011. године. Попис није спроведен на подручју Косова и Метохије (РЗСС, 2013.)

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У
РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

регион јужне и источне Србије	3.4	13.9	23.4	47.2	11.7
регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...
Мушко становништво старо 15 или више година					
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	1.0	8.1	20.0	54.3	16.2
Београдски регион	0.5	2.2	12.3	56.9	27.7
регион Војводине	1.1	7.4	20.5	57.1	13.6
Регион Шумадије и Западне Србије	1.0	11.0	23.1	52.6	12.0
регион јужне и источне Србије	1.4	11.3	23.0	50.5	13.3
Регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...
Женско становништво старо 15 или више година					
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	4.2	13.7	21.5	43.9	16.3
Београдски регион	1.8	5.8	15.4	48.7	27.9
регион Војводине	3.4	13.7	22.9	45.2	14.5
регион Шумадије и западне Србије	5.7	16.7	23.7	42.1	11.5
регион јужне и источне Србије	6.0	18.5	23.7	39.6	11.7
Регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...

Извор: Израчунато на основу података Пописа становништва и домаћинства Србије, 2011.

Први поглед на образовну структуру становништва регионалних целина у Србији, према подацима Пописа 2011. године, упућује на две основне диспропорционланости. Једна се односи на веће уделе лица без школе, са непотпуним основним и основним образовањем, а друга на ниже уделе оних који су имали средњи и терцијрани ниво образовања у два региона која припадају подручју Србија – југ, у односу на друга два региона са подручја Србија – север. Најслабија разлика између региона била је у погледу неједнаке заступљености лица са средњим нивоом, а најизраженија у случају оних са нижим нивоима образовања.

Најинтензивнија регионална неуједначеност била је у случају заступљености лица са непотпуном основном школом. Њихови удели међу

становништвом старости 15 или више година били су више од три пута већи у региону Шумадије и западне Србије (15%) и у региону јужне и источне Србије (13,9%) него у Београдском региону (4,1%). Мада је заступљеност лица без школе била значајно нижа у свим регионима, између Београдског и два региона са подручја Србија-југ разлика је била интензивна. У Шумадији и западној Србији они су чинили 3,8% становништва старости 15 или више година, у јужној и источној Србији 3,4%, а у Београдском региону њихов удео је био око три пута мањи (1,2%).

Регионална диспропорционалност била је јасно видљива и у случају становништва са дипломама виших школа или факултета. Удели лица са терцијарним нивоом образовања били су нешто више од два пута већи у Београдском (27,8%), него у региону јужне и источне Србије (11,7%), као и у Шумадији и западној Србији (12,5%). По учесталости образовних модалитета, више и високо образовање је једино у Београдском било на другом месту, док је у свим осталим регионима друго место припадало лицима са основним образовањем (табела 1). У два региона подручја Србија-југ, они који су имали основну школу као највиши постигнути ниво образовања (нешто више од 23%) били су око два пута заступљенији у односу на лица са терцијарним нивоом образовања.

Области које припадају региону јужне и источне Србије концентрисане су на врху скале области ранжираних према уделу лица без школе (табела 2). Од шест код којих су забележени највећи удели, пет припада овом региону: Топличка, јабланичка и пчињска, са највећом заступљеношћу (од 5,9% до 5,2%), а поред мачванске (4,3%), ту су и борска (4%) и браничевска (3,9%).

Супротно од овог, у случају рангирања према уделима лица са средњим и терцијарним нивоом образовања, већи број области Региона јужне и источне Србије налази се око средине, у доњем делу и на самом зачељу. Међутим, постоје три области овог региона које се налазе у горњој половини, и то када је реч о уделима оних који су имали више или високо образовање. У нишавској области је 17,9% становништва старости 15 или више година имало терцијарни ниво образовања, што ју је ставило на треће место, иза београдске (27,8%) и Јужнобачке области (19,3%). У оквиру Региона јужне и источне Србије, Нишавска област се издваја од осталих, и због најнижих удела лица без школе (2,5%), али и због највиших удела оних који су стекли средњи ниво образовања (49,4%).

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У
РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

**Табела 2. Области рангиране према заступљености лица без
школе, оних са средњим и са терцијарним новоом
образовања – Република Србија, 2011.**

Без школе			Средње			Терцијарни		
1	Топличка област	5.9	1	Сремска област	53.0	1	Београдска област (Град Београд)	27.8
2	Јабланичка област	5.8	2	Западнобачка област	52.6	2	Јужнобачка област	19.3
3	Пчињска област	5.2	3	Београдска област (Град Београд)	52.5	3	Нишавска област	17.9
4	Мачванска област	4.3	4	Јужнобачка област	52.0	4	Шумадијска област	14.3
5	Борска област	4.0	5	Шумадијска област	51.6	5	Севернобачка област	13.2
6	Браничевска област	3.9	6	Моравичка област	50.2	6	Пиротска област	12.6
7	Расинска област	3.9	7	Средњобанатска област	49.5	7	Расинска област	12.4
8	Колубарска област	3.8	8	Нишавска област	49.4	8	Средњобанатска област	12.4
9	Златиборска област	3.7	9	Севернобачка област	49.4	9	Моравичка област	12.4
10	Рашка област	3.6	10	Јужнобанатска област	49.3	10	Пчињска област	12.2
11	Поморавска област	3.5	11	Златиборска област	48.5	11	Јужнобанатска област	12.1
12	Подунавска област	2.8	12	Подунавска област	48.2	12	Рашка област	12.0
13	Сремска област	2.7	13	Мачванска област	47.5	13	Златиборска област	11.1
14	Пиротска област	2.7	14	Јабланичка област	47.2	14	Зајечарска област	11.0
15	Јужнобанатска област	2.7	15	Рашка област	46.7	15	Јабланичка област	10.8
16	Средњобанатска област	2.6	16	Севернобанатска област	46.7	16	Сремска област	10.8
17	Зајечарска област	2.6	17	Топличка област	45.1	17	Западнобачка област	10.8
18	Нишавска област	2.5	18	Пиротска област	44.1	18	Севернобанатска област	10.8
19	Моравичка област	2.5	19	Расинска област	44.1	19	Топличка област	10.7
20	Западнобачка област	2.5	20	Пчињска област	44.0	20	Борска област	10.6
21	Јужнобачка област	2.1	21	Колубарска област	44.0	21	Подунавска област	10.5
22	Севернобанатска област	2.0	22	Поморавска област	43.1	22	Поморавска област	10.5
23	Шумадијска област	2.0	23	Борска област	41.9	23	Колубарска област	10.4
24	Севернобачка област	1.6	24	Зајечарска област	40.8	24	Мачванска област	10.0
25	Београдска област (Град Београд)	1.2	25	Браничевска област	35.8	25	Браничевска област	8.5

Извор: Исто као табела 1.

Становништво са средњим и високим нивоом образовања

Структура становништва са средњим и терцијарним нивоом образовања није једнообразна када је реч о врсти школа коју су завршили. На нивоу Србије 48,6% оних који су као највиши ниво образовања имали средњу школску спрему завршило је четворогодишњу школу, 36% трогодишње, 10,3% гимназије, а остатак припада онима који су завршили двогодишње (3,3%) или су ишли на специјализацију после средње школе (1,7%). На нивоу региона, једино је у Београдском више од половине лица са средњим нивоом образовања имало диплому стручне четворогодишње школе, док је у осталим регионима овај удео варирао од 47,5% у јужној и источној Србији до 45,9% у Шумадији и западној Србији. У Београдском региону је био и већи удео лица која су завршила гимназије (13,8%), него у друга два региона (10,1% и (8,4%).

Регионална разлика у заступљености оних који су завршили гимназије може се довести у везу са неуједначеним уделима лица која су се наставила школовање након стицања диплома средњих школа. У Београдском региону се 23,9% старих између 15 и 34 године школовало на некој од високо школских институција, док је то био случај са око 17% становништва ове старости у остала три региона. Посматрано из угла удела лица која су се још увек школовала међу старима 20–34 године, регионална разлика се манифестује кроз 28,6% у Београдском, у односу на око 20% у остала три региона.

Структура становништва са терцијарним нивоом образовања, одликује се већим уделима оних који су стекли високо образовање, у односу на оне који су завршили вишу школу. На нивоу Србије, близу две трећине становништва са терцијарним нивоом образовања имало је факултетске дипломе, а између региона је постојала разлика и у том погледу. У Београдском је 70,5%, у Војводини 65,2%, у Региону јужне и источне Србије 59,2% и у Региону Шумадије и западне Србије 59,7%.

Између региона постоји разлика у броју магистара и доктора наука, која се такође испољава кроз предњаче Београдског у односу на остале, али пре свега у односу на два региона са подручја Србија – југ. Од укупно 46 859 лица које је имало једну од ове две образовне квалификације, готово 60% је пописано у Београдском региону (28 064). Број магистара и доктора наука био је око шест пута мањи у Региону Шумадије и западне Србије (4 587), као и у Региону јужне и источне Србије (4 769). У Београдском региону они су

СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА

чинили 10% лица са високим нивоом образовања, а у друга два региона 3,8%, односно 4,8%.

Доктори наука су били мање бројна популација у односу на магистре. На нивоу Србије они су чинили 39,7% (18 453) укупног броја лица која су стекла диплому настављајући школовање после факултета. Најмањи број доктора наука пописан је у Шумадији и Западној Србији (1468), што је било 32% од укупног броја магистара и доктора наука у овом региону. Ова особеност би могла да буде последица тога да су они који су студирали у Београдском региону и након дипломирања стекли титуле доктора наука, нису вратили у свој регион. Супротно од тога, они који су студирали и стицали звање доктора наука у универзитетским центрима Региона Војводине и јужне и источне Србије, углавном су остајали унутар ових региона, концентришући се унутар две области.

У Јужнобачкој области је било 60,4% (3 517) магистара од укупног броја магистара у Војводини и 75% (2 721) укупног броја доктора наука. Број магистара (1489) и доктора наука (1383) у Нишавској области био је око два пута мањи, а чинили су 53%, односно 70% оних који су имали ове академске титуле у Региону јужне и источне Србије.

Број доктора наука у нишавској области био је осам пута мањи у односу на подручје града Београда (11 409). Међутим, неуједначеност између ове две области готово да се губи када се посматра њихова заступљеност у односу на лица која су имала високи ниво образовања. У граду Београду доктори наука су чинили 4% становништва које је имало високи ниво образовања, а у нишавској и у нужно бачкој области 3,7%.

Регионалне специфичности према старости и полу

У Републици Србији је према пописним подацима 2011. године у старосним групама између 20 и 54 године, апсолутну већину чинило становништво са средњим нивоом образовања (табела 3). Међу старима 55–59 година и 60–64 године, средње образовање је било најчешћа опција, а код старих 65 или више година најзаступљенија су била лица која су имала непотпуно основно, па онда они који су стекли средњи ниво образовања. Највећа заступљеност лица са терцијарним нивоом образовања била је у старосним групама 25–29 и 30–34 године, где је око једне четвртине лица имало дипломе више школе или факултета.

Табела 3. *Образовна структура становништва према старости, (у изабраним регионима) – Република Србија, 2011.*

	Без школе	Непотпуно основно	Основна	Средња	Терцијарни
Република Србија					
15-19	1,8	1,7	71,2	25,1	0,0
20-24	0,9	1,7	9,1	79,7	8,2
25-29	0,8	1,7	10,3	61,7	25,1
30-34	0,7	2,0	12,8	59,4	24,8
35-39	0,6	1,8	15,0	61,5	20,6
40-44	0,7	1,7	17,0	62,0	18,3
45-49	0,8	2,2	17,7	60,6	18,4
50-54	0,9	4,9	20,2	55,4	18,2
55-59	1,0	9,2	25,3	47,7	16,4
60-64	1,2	12,9	25,7	42,1	17,7
65+	9,5	37,5	16,7	23,1	12,6
Београдски регион					
15-19	1,7	0,8	71,4	25,8	0,1
20-24	0,8	0,8	5,6	81,8	10,7
25-29	0,6	0,6	4,8	57,4	36,2
30-34	0,5	0,6	5,5	54,6	38,3
35-39	0,4	0,5	6,4	58,4	33,7
40-44	0,4	0,5	6,7	61,4	30,5
45-49	0,4	0,5	7,6	59,9	31,1
50-54	0,5	1,0	10,2	57,9	30,0
55-59	0,4	1,8	13,9	54,6	28,8
60-64	0,4	2,9	15,6	50,3	30,3
65+	3,7	17,0	17,1	35,4	26,0
Регион Јужне и Источне Србије					
15-19	2,1	2,4	70,5	24,8	0,0
20-24	1,2	2,4	10,1	78,9	7,0
25-29	1,2	2,6	12,0	63,3	20,4
30-34	1,1	3,0	15,3	60,4	19,6
35-39	1,0	2,5	18,0	61,3	16,8
40-44	1,0	2,3	19,9	61,0	15,3
45-49	1,0	2,8	20,7	59,6	15,5
50-54	1,2	6,5	24,8	52,0	15,1
55-59	1,2	12,4	31,2	41,9	12,8
60-64	1,4	17,5	31,6	35,3	13,6
65+	12,5	46,1	16,3	16,4	8,1

Извор: Исто као табела 1.

СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА

Регионална диференцираност манифестује се кроз заступљеност лица са неповољнијим образовним карактеристикама, као и лица са терцијарним нивоом образовања (табела 3). Посматрајући становништво старости 20–64 године, уочава се издвајање Београдског региона са најнижим уделима оних који су имали основну школу и ниже образовне квалификације, а највишим уделима оних који су имали дипломе виших школа или факултета.

У Региону јужне и источне Србије око 60% становништва старосних група између 25 и 49 година имало је средњи ниво образовања као највиши образовни исход, што је било релативно уједначено са Београдским регионом. Регионална диспропорционалност је била нешто наглашенија у погледу удела лица са основним, него са терцијарним нивоом образовања. Међу становништвом 25–29 година у јужној и источној Србији два и по пута је био већи удео оних који су имали основно образовање, него код становништва исте старости у Београдском региону (12% према 4,8%). У старосним групама између 30 и 49 година регионална разлика је била испољена кроз око три пута веће уделе у посматраном региону подручја Србија – југ.

Удели оних који су имали дипломе више школе или факултета међу старима 25–49 година били су око два пута мањи у Региону јужне и источне Србије, у поређењу са Београдским регионом. У јужној и источној Србији терцијарни ниво образовања имало је око 20% старих 25–29 и 30–34 године, око 17% старих 35–39 година, а у старосним групама 40–44, 45–49 и 50–54 године, удели су били још нижи и износили су око 15%. Најизраженија регионална неуједаченост у заступљености оних који су имали терцијарни ниво образовања манифестовала се кроз више од три пута ниже уделе међу становништвом старости 65 или више година. У јужној и источној Србији је било свега 8% становништва ове старости.

Старије становништво овог региона (65 или више година) највећим делом је имало непотпуно основно образовање (46,1%), што је био близу три пута већи удео у односу на исту популацију Београдског региона. Наглашена регионална диференцираност образовне структуре становника које је 2011. године имало 65 или више година потврђена је чињеницом да је, с обзиром на 12,5% оних који су били без школе, апсолутна већина ове популације имала неповољне образовне квалификације. У Београдском региону, апсолутну већину старих 65 или више година чинила су лица са средњим (35,4%) и терцијарним нивоом образовања (26%).

Табела 4. *Заступљеност лица са терцијарним нивоом образовања у мушкој и у женској популацији, по старости, у изабраним регионима, Република Србија, 2011.*

		Србија	Београдски регион	Регион јужне и источне Србије
20-24	Мушко	5,8	7,9	5,2
	Женско	10,8	13,5	9,0
25-29	Мушко	19,2	28,9	15,9
	Женско	31,3	43,0	25,2
30-34	Мушко	20,0	31,7	16,2
	Женско	29,8	44,7	23,2
35-39	Мушко	16,7	27,9	14,0
	Женско	24,6	39,2	19,7
40-44	Мушко	15,6	26,6	13,8
	Женско	20,9	34,3	16,9
45-49	Мушко	17,0	28,8	15,4
	Женско	19,8	33,1	15,6
50-54	Мушко	18,7	30,6	16,8
	Женско	17,7	29,5	13,3
55-59	Мушко	18,0	30,6	15,2
	Женско	14,9	27,3	10,4
60-64	Мушко	20,8	34,9	17,2
	Женско	14,9	26,7	10,2
65+	Мушко	12,3	25,9	7,7
	Женско	11,5	24,8	6,8

Извор: Исто као табела 1.

Пописни подаци указују да је 2011. године заступљеност лица са терцијарним нивоом образовања међу становницима оба пола у свим старосним групама, била нижа у јужној и источној Србији него у Београдском региону (табела 4). Код старих између 25 и 49 година, регионална неуједначеност је била испољена кроз око два пута мање уделе и у мушкој и у женској популацији. Међу старима 50–54, 55–59 и 60–64 године регионална разлика је била нешто већа у случају женског становништва.

Родне специфичности у погледу стицања терцијарног нивоа образовања у оба региона су се испољавале кроз већу заступљеност лица са овим образовним карактеристикама у женској популацији, у генерацијама које су високо образовање стицале током последње две деценије двадесетог века. Међутим, у Региону јужне и источне Србије родна разлика је била мања него у Београдском. Већи удео лица са вишим или високим нивоом

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У
РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

образовања у женској него у мушкој популацији био је најизраженији у старосним групама 25–29 и 30–34 године. У јужној и источној Србији је око једне четвртине женске популације које је припадало овим старосним групама имало дипломе више школе или факултета, док је то био случај са око 16% мушке популације.

Заступљеност лица са терцијарним нивоом образовања заслужује пажњу као једно од развојних питања Србије, али уз један комплекснији приступ. образовање само по себи може да има вредност за појединца, у смислу остваривања личних жеља, амбиција, интересовања и проширивања сазнања, али његова друштвена вредност би требало да резултира позитивним ефектима на развој друштва. У том погледу једна од тема која заслужује посебну пажњу јесте социо-професионална структура високо образоване популације и стварање услова да знања и потенцијали буду максимално примењени у функцији друштвеног развоја.

Професионална оријентација је важна и са становишта могућности проналажења посла, јер стицање високог образовања може имати негативне импликације и на индивидуалном и на друштвеном нивоу уколико је тешко пронаћи посао. образовање женског становништва је резултирало променом социо-професионалне структуре економски активних жена, једним делом стварајући повољније позиције на тржишту рада, услед већих могућности проналажења посла у односу на жене са нижим нивоима образовања (Шобот, 2010). Међутим, експанзија терцијарног нивоа образовања у женској популацији обележена је специфичном усмереношћу и значајном оријентацијом ка друштвеним и хуманистичким факултетима (Шобот, 2011), што има негативне импликације, у смислу запошљавања и у смислу економског положаја.

У Србији су 2010. године лица са дипломама виших школа или факултета чинила 15,5% незапосленог женског становништва и 11,1% незапосленог мушког становништва старости између 15 и 64 године (РЗСС, 2011: 60). Наглашенија незапосленост женског становништва са терцијарним нивоом образовања, поред социо-професионалне структуре, може се сматрати и последицом веће оријентације ка овом образовном нивоу, у поређењу са мушким становништвом рођеним током 1960-их и касније. Промене у мушкој популацији, када је реч о стицању терцијарног нивоа образовања резултирале су мањом заступљеношћу лица са овим образовним квалификацијама него у старијим генерацијама (Шобот, 2010, Соц. преглед).

Ова појава заслужује више посвећености из угла разматрања везе између образовања и развоја, и сагледавања образовања у функцији развоја, као посебна истраживачка тема. Један од разлога налази се у важности образовања за успостављање стандарда родне равноправности у свим сферама живота, као једног од релевантних принципа развоја савременог демократског друштва. У оквиру успостављања обрасца патријархалности на

подручју Западног Балкана, утицај образовања на родну поделу улога у приватној сфери, већи је од типа насеља и од пола (Пешић, 2009). У једном другом истраживању дошло се до сазнања да мушкарци са високим нивоом образовања чешће од осталих указују на неопходност рушења родних стереотипа, као и да нешто чешће о родној равноправности размишљају и из угла уједначене заступљености жена и мушкараца на руководећим позицијама (Игњатовић и др., 2010).

Посматрајући у овим оквирима, удео лица са вишим и високим нивоом образовања у Региону јужне и источне Србије указује на неповољне околности у погледу могућности достизања квалитетнијих услова живота, као и реализације родне равноправности, и из угла мушке и из угла женске популације.

Компјутерска писменост становништва

Попис становништва и домаћинства Србије 2011. године први пут садржи питање о познавању рада на рачунару, као део садржаја који се односи на образовне карактеристике становништва. Продор коришћења рачунара у обављању различитих врста послова, као средства у свакодневној комуникацији и као извора нових сазнања и информација из различитих области живота, означило је важност компјутерске писмености.

Сагледавање структуре становништва у погледу овладавања основним компјутерским програмима пружа увид у технолошку писменост становништва као важан аспект потенцијала за обављање одређених послова и знања применљивог у свакодневном животу⁵². У Србији је близу половине становништва старости 15 или више година било потпуно или делимично компјутерски писмено. Међутим, потпуно познавање тражених активности на рачунару било је својствено 34,2%, док је 51% популације старости 15 или више година било компјутерски неписмено.

Регионална диспропорционалност је уочљива када је реч о заступљености оних који су у потпуности испуњавали критеријуме компјутерске писмености, као и лица која нису знала ни једну од тражених активности и нису користила рачунар (табела 5). У Региону јужне и источне Србије забележен је близу два пута мањи удео компјутерски писмених лица (26,9%), у односу на Београдски регион (48,1%), а близу две трећине становништва старости 15 или више година у два региона подручја Србија –

⁵² Подаци о компјутерској писмености односе се на степен познавања примене четири активности на рачунару (писање текста, израђивање табела, примање и слање електронске поште и на употребу интернета). Становништво које зна да обавља све четири активности дефинисано је као компјутерски писмено, они који знају бар једну активност припадају компјутерски делимично писменим лицима, а они који не знају ни једну од активности, сврстани су у групу компјутерски неписмених лица (РЗСС, 2013: 19).

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У
РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

југ (јужна и источна Србија, и Шумадија и западна Србија) није знало да користи рачунар.

**Табела 5. Структура становништва старости 15 или више година
према компјутерској писмености, по регионима – Република Србија, 2011.**

	Компјутерски писмена лица	Компјутерски делимично писмена лица	Компјутерски неписмена писмена лица
Становништво старо 15 или више година			
Република Србија	34.2	14.8	51.0
Београдски регион	48.1	13.9	38.0
регион Војводине	34.9	15.8	49.3
регион Шумадије и западне Србије	27.8	14.8	57.4
регион јужне и источне Србије	26.9	14.4	58.7
регион Косово и Метохија	...	...	...
Мушко становништво старо 15 или више година			
Република Србија	35.7	15.6	48.7
Београдски регион	50.0	14.4	35.6
регион Војводине	36.6	16.6	46.8
регион Шумадије и западне Србије	29.1	15.8	55.1
регион јужне и источне Србије	28.9	15.3	55.7
регион Косово и Метохија	...	...	...
Женско становништво старо 15 или више година			
Република Србија	32.8	14.0	53.2
Београдски регион	46.3	13.5	40.2
регион Војводине	33.4	15.0	51.6
регион Шумадије и западне Србије	26.6	13.9	59.5
регион јужне и источне Србије	25.0	13.4	61.6
регион Косово и Метохија	...	...	...

Извор: Исто као табела 1.

Регионална неуједначеност у заступљености компјутерски писмених и неписмених лица регистрована је и у мушкој и у женској популацији. У Региону јужне и источне Србије 25% женског и близу 28,9% мушког становништва старости 15 или више година било је компјутерски писмено, док је то био случај са половином мушке, односно са 46,3% женске популације Београдског региона.

Посматрано по старости, компјутерски писмена лица су у већој мери била одлика млађих него старијих генерација, а највећи удели су забележени

у старосним групама 15–19 и 20–24 године (табела 6). То је карактеристика свих региона, али регионална неуједначеност је уочена у свим старосним групама, а била је испољена кроз ниже уделе у Региону јужне и источне Србије, у поређењу са Београдским. Удео компјутерски писмених лица међу старима 15–19 година био је за око петнаест процентних поена нижи у првом него у другом региону, а код млађе средовечних разлика је износила од близу двадесет до готово тридесет процентних поена, по петогодишњим старосним групама. Заступљеност компјутерски писмених лица је била између два до три и по пута нижа у старосним групама становништва старог између 40 и 64 године у Региону јужне и источне Србије.

Мада разлика између женског и мушког становништва радног узраста у заступљености компјутерски писмених лица није значајна, уочава се одређена специфичност Региона Јужне и Источне Србије, у поређењу са Београдским. Док у старосним групама 15–19 и 20–24 године ни у једном од два посматрана региона готово да није постојала родна разлика, у случају становништва старости између 25 и 54 године она се није испољавала на исти начин. У јужној и источној Србији, удели особа које су знале да обављају све четири тражене активности на рачунару су били нижи у женској популацији, док се у Београдском региону однос испољавао на други начин.

Табела 6. *Заступљеност компјутерски писмених лица по старости, у изабраним регионима, Република Србија 2011.*

	Србија			Београдски регион			Регион јужне и источне Србије		
	Свега	Мушко	Женско	Свега	Мушко	Женско	Свега	Мушко	Женско
15-19	73,9	74,0	73,8	82,4	82,9	82,0	67,6	67,8	67,4
20-24	72,1	71,7	72,4	82,6	82,5	82,8	65,5	65,8	65,2
25-29	64,6	64,2	65,0	79,1	78,2	80,0	55,6	56,5	54,5
30-34	56,6	55,8	57,4	74,2	72,9	75,5	46,0	46,4	45,5
35-39	48,5	47,8	49,2	67,8	66,7	69,0	39,0	39,5	38,5
40-44	39,3	39,4	39,3	59,5	58,6	60,4	31,1	32,6	29,6
45-49	31,7	31,1	32,3	50,3	49,5	51,1	24,3	25,2	23,3
50-54	25,3	24,2	26,4	41,3	39,9	42,5	18,3	19,0	17,7
55-59	17,1	17,1	17,1	31,2	31,1	31,4	11,1	12,1	10,2
60-64	11,4	13,1	9,8	22,3	25,5	19,7	6,6	8,4	5,0
65+	2,5	3,8	1,5	6,0	9,0	3,9	1,1	1,8	0,5

Извор: Исто као табела 1.

СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА

Мада се становништво оба пола Региона јужне и источне Србије одликовало мањом заступљеношћу компјутерски писмених лица, регионална диференцираност је била нешто израженија у случају женске популације између 20 и 59 година старости. Најизраженија неуједначеност је била у старосним групама 30–34, 35–39 и 40–44 године, испољена кроз, за тридесет процентних поена ниже уделе у женској популацији јужне и источне Србије. Лица која су знала да на рачунару користе прогаме за обраду текста, за израду табела, да примашу и шаљу електорнску пошту и да користе интернет чинила су 45,5% жена старости 30–34 године, 38,5% жена старости 35–39 година и 29,6% жена старих 40–44 године било је компјутерски писмено.

Становништво оба пола са простора југоисточне Србије, у поређењу са Београдским регионом, се одликује неповољнијим карактеристикама и у погледу компјутерске писмености. Ипак, познавање рада на рачунару је питање које је у нешто већој мери дотакло женско него мушко становништво Региона јужне и источне Србије.

Уместо закључка

Регионалне разлике у погледу образовне структуре становнишва највећим делом се манифестују издвајањем Београдског региона као оног који се одликује већим уделима лица са повољнијим образовним карактеристикама у смислу постигнутог нивоа образовања. Становништво Региона јужне и источне Србије има неповољнију образовну структуру, која је у значајној мери последица неповољних карактеристика становништва старости 65 или више година, али она је евидентна и у случају становништва радног узраста. Диференцираност у односу на Београдски регион испољена је кроз ниже уделе лица са терцијарним нивоом образовања и вишим уделима оних са основним образовањем и у генерацијама које су се школовале током последње две деценије 20. века и у првој деценији 21. века.

Регионалне особености образовне структуре становништва јесу важна тема, са становишта регионалне усклађености хуманог развоја и одрживог развоја српског друштва, мада су само један сегмент сложене везе између образовања и развоја. Она обухвата већи број питања и различите аспекте који нису покренути у овом раду, а које је неопходно имати у виду из угла сагледавања образовања у функцији развоја. У том погледу, може се говорити о важности људског капитала за економски раст, при чему се осим формалног образовања подразумевају и друга знања, вештине и искуства стечена у пракси (Шуковић, 2013), о променама које су неопходне на релацији усклађености образовања са потребама тржишта рада (Цветићанин, 2013), о потреби унапређивања људских ресурса у складу са неопходним технолошким иновацијама у привреди и друштву, али и са ојачавањем „хуманизацијске и културно-цивилизацијске димензије система образовања“

(Јелић и Сурчулија, 2013), као и о потреби отклањања структуралних и културних препрека како би образовање био кључни канал друштвене покретљивости, и тиме подстицајно деловало у смеру мотивације ка постизању виших нивоа образовања и континуираног унапређивања стеченог знања (Мојић, 2013). Свака од поменутих тема потврђује да се без одређеног друштвеног и економског окружења, без адекватне образовне политике и отклањања препрека на различитим нивоима, не може говорити о делотворности образовања у функцији развоја.

И поред тога што је у овом раду истакнут став о комплексности везе између образовања и развоја, у оквиру закључног разматрања може се констатовати да очигледна неповољнија образовна структура становништва Региона јужне и источне Србије представља један од ограничавајућих фактора. Повољније карактеристике које би се манифестовале кроз веће уделе лица са вишим или високим нивоом образовања не би саме по себи биле довољан услов бржем и ефикаснијем развоју, али се могу сматрати позитивним оквиром и важним предусловом у смислу повољнијих околности са становишта хуманог развоја. Постоји читав сплет релевантних друштвених, економских и демографских фактора, па се образовна структура не може разматрати изван тог контекста. У том смислу, намеће се став да би економски развој заправо био важан подстицајан корак, између осталог, и ка позитивним променама у погледу образовне структуре млађих генерација овог региона.

Литература

- Влада Републике Србије, (2008): Национална Стратегија одрживог развоја, бр. 57, Београд: Службени гласник Републике Србије.
- Влада Републике Србије, Србија на свом путу, <http://www.odrzivirazvoj.gov.rs/uploads/documents/Srbija-na-svom-putu-ka-odrzivom-drustvu.pdf>, преузето 24.01.2012.
- Цвејић, С., Бабовић, М., Пудар, Г. (2011): *Студија о хуманом развоју – Србија 2010*, Програм Ујенињених нација за развој, Србија, Београд.
- Цветићанин, Н. (2013): „Просвета за привреду, образовање за рад – о нужности успостављања везе између света образовања и света рада“, *Образовање и развој*. (Ур. Вукотић, В. и др), Београд: Центар за економска истраживања Института друштвених наука, стр. 88–94.
- Игњатовић, С. и др. (2010): *Грађани и грађанке Србије о родној равноправности*. Београд: Управа за родну равноправност Министарства рада и социјалне политике Републике Србије.
- Јакопин, Е, Тонтић, С. ур. (2006): *Анализа хуманог развоја Републике Србије*, Београд: Републички завод за Развој.
- Јелић, С., Сурчулија, Ж. (2013): „Карактеристике образовања и структура занимања у контексту развоја српског друштва“, *Образовање и развој*. Уредио Веселин Вукотић и др, Београд: Центар за економска истраживања Института друштвених наука, стр. 285–293.

**СТАНОВНИШТВО ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ: РЕГИОНАЛНЕ ДИСПРОПОРЦИЈЕ У
РАЗВОЈУ СРБИЈЕ, МИГРАЦИЈЕ И ДЕМОГРАФСКА РЕПРОДУКЦИЈА**

- Министарство финансија, (2011): *Извештај о развоју Србије 2010*.
- Мојић, Д. (2013): „Системске препреке успостављању образовања као кључног чиниоца развоја у Србији“, *Образовање и развој*, (Ур. Вукотић В. и др), Београд: Центар за економска истраживања Института друштвених наука, стр. 267–274.
- Надић, Д. (2011): „Одрживи развој и принципи одрживог развоја у старешким документима Републике Србије“, *Годишњак*, бр. 6, стр. 213–224.
- Пешић, Ј. (2009): „Патријархалност на западном Балкану. Компаративна анализа вредносних оријентација“. У (прир) Анђелка Милић и Смиљка Томановић, *Породице у Србији данас у компаративној перспективи*. Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, 169–185.
- РЗСС. (2011): *Жене и мушкарци у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику Србије.
- РЗСС. (2013): *Школска спрема, писменост и компјутерска писменост*. Београд: Републички завод за статистику Србије.
- Станковић, Б. (2006): „Образовне карактеристике становништва“. *Становништва и домаћинства Србије према Попису 2002. године*. Уредио Горан Пенев. Београд: Републички завод за статистику Србије, Институт друштвених наука, Друштво демографа Србије, стр. 155–179.
- Шобот, А. (2010): „Промене структурних карактеристика становништва Србије: разлике између жена и мушкараца“. *Социолошки преглед*, 44(2): 265–282.
- Шобот, А. (2012): „Демографски и социјални аспекти родне неравноправности у Србији“ докторска дисертација, Економски факултет Универзитет у Београду, doi:10.2298/BG20121108SOBOT.
- Шуковић, Д. (2013): „Људски капитал, економски раст и неједнакости“. *Образовање и развој*. Уредио Веселин Вукотић и др. Београд: Центар за економска истраживања Института друштвених наука, стр. 36–44.

REGIONAL DIFFERENCES CONCERNING EDUCATION FOR THE PURPOSE OF DEVELOPMENT OF SERBIA

Summary

The human and sustainable development implies knowledge and education as fundamental points of social inclusion, reduced risk of poverty and significant presumption of living standard, as well. In development strategies, an important place belongs to the educational structure of the population, with attention to the share of persons with tertiary education particularly.

Regional disproportions in Serbia are manifested by separating the Belgrade region, because of the highest prevalence of population with more favorable educational features. According to 2011 census data, in Region of Southern and Eastern Serbia the shares of persons with tertiary education, as well as computer-literates, were about twice lower than in the Belgrade region. Although the unfavorable educational structure of the population in Southeastern Serbia is significantly a consequence of more emphasized differences concerning the population aged 65 or plus, it also is the characteristic of the younger generation. Regional differences in education exist in the population of both genders. However, the position of female population of Southern and Eastern Serbia is less favorable as compared to male population, and also in relation to women of the Belgrade region.

There are a number of social, economic and demographic factors relevant from the viewpoint of regional development. In this sense, there is a view that economic development is, among other things, an important incentive step to positive changes in terms regarding educational structure of younger generation of this region.

Key words: development, education, computer-literacy, regional disproportions, Region of Southern and Eastern Serbia, gender specificity.

